การสัมผัสภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอยต่อระหว่างอำเภอเมืองเชียงใหม่กับอำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม และอำเภอหางดง

Language Contact in Tai Yai Migrant Workers Living in a Transition Zones between Muang Chiangmai and the Districts of Sansai, Maerim, and Hangdong

ปารดา เดชะประทุมวัน[1]
Parada Dechapratumwan[1]

Received: *October 9, 2022*
Revised: *May 25, 2023*
Accepted: *May 29, 2023*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษา (Language choice) ของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เมื่อต้องเข้ามาอาศัยและทำงานในพื้นที่ที่มีผู้พูดหลายภาษาอาศัยอยู่ร่วมกัน (Language contact) แรงงานอพยพเหล่านี้จะเลือกใช้ภาษาใดเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มตนเองและคนนอกกลุ่ม ทั้งการมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว (in person) และผ่านช่องทางการใช้โซเชียลมีเดีย รวมถึงเลือกใช้ภาษาใดเมื่ออยู่ในแวดวง (Domain) ที่ต่างกัน และวิเคราะห์ประเภทของการสลับภาษาซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลมาจากการสัมผัสภาษา โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball sampling) กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดอาศัยและทำงานอยู่บริเวณพื้นที่รอยต่อระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอรอบ ๆ 3 อำเภอ คือ อำเภอหางดง อำเภอแม่ริม และอำเภอสันทราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างตามแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ และแบบประเมินตนเองในเรื่องความสามารถทางภาษาและทัศนคติต่อภาษา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมประกอบเพื่อยืนยันข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) ผลการศึกษาหลักเรื่องการเลือกใช้ภาษาพบว่า 1) แรงงานไทใหญ่เลือกใช้ภาษาตนเอง (ภาษาไทใหญ่) มากที่สุดเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่ม และเลือกใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ (คำเมือง) มากที่สุดเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนนอกกลุ่ม นอกจากนั้นแวดวงที่แตกต่างกันมีผลต่อการเลือกใช้ภาษา โดยภาษาไทใหญ่ถูกเลือกใช้มากที่สุดในแวดวงศาสนาและพิธีกรรม แวดวงชีวิตประจำวัน (ยกเว้นการนับเลข) และ

[1] อาจารย์ ประจำกลุ่มวิชาภาษาตะวันตก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Maejo University) E-mail: koiparada@gmail.com

แวดวงส่วนตัวเวลาดูทีวี คำเมืองถูกใช้มากที่สุดในแวดวงสาธารณะ และภาษาไทยกลางถูกเลือกใช้มากที่สุด (พอ ๆ กับภาษาไทใหญ่) ในแวดวงส่วนตัวขณะฟังวิทยุ ที่น่าสนใจก็คือทั้งสามภาษาถูกเลือกใช้พอ ๆ กันในแวดวงชีวิตประจำวันเวลานับเลข ส่วนการเลือกใช้ภาษาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้น ภาษาไทใหญ่และภาษาไทยกลางถูกเลือกใช้ในอัตราส่วนที่เท่า ๆ กัน 2) พบการสลับภาษา 2 ประเภท ได้แก่ การสลับภาษาแบบแทรกคำอนุภาคท้ายประโยค และการสลับภาษาภายในประโยค

คำสำคัญ: การสัมผัสภาษา, การเลือกใช้ภาษา, แรงงานอพยพชาวไทใหญ่

Abstract

The purpose of this research is to analyze the language choices of Tai Yai migrant workers when they have to live and work in an area where multiple languages are spoken (Language contact). The study investigates which language the migrant workers choose when interacting with people both within and outside their group, including by face-to-face interactions and through social media, as well as in different domains. The research also examines the types of code switching that occur as a result of language contact.The sample group consisted of 40 participants selected through snowball sampling. All participants live and work in the area between the city district and three surrounding districts: Hang Dong, Mae Rim, and San Sai. The data was collected through semi-structured interviews and self-evaluation questionnaires related to language ability and attitudes. The data analysis was conducted using a descriptive method. The main findings of the study were that 1) Tai Yai workers used their own language (Tai Yai language) the most when interacting with their own group, and used the Northern Thai dialect (Kammuang) the most when interacting with people outside of their group. In addition, different domains also influenced language choice. Tai Yai language was most commonly used in religious and ritual domain, daily life domain (except for counting), and personal domain such as while watching TV. Kammuang was most commonly used in public domain, and Central Thai language (almost the same as Tai Yai language) was used the most in personal domains such as while listening to the radio. Interestingly, all three languages were used equally in daily life when counting numbers. As for language usage on social media networks, Tai Yai language and Central Thai language were used in equal proportions. Furthermore, two types of code switching were found, that were tag switching and intra-sentential switching.

Keywords: Language Contact, Language Choice, Tai Yai Migrant Workers

บทนำ

เชียงใหม่เป็นเป้าหมายของการอพยพเข้ามาของคนจากหลากหลายถิ่นฐานจึงทำให้เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันกำลังเข้าสู่ความเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เนื้อเมืองขยายไปสู่พื้นที่ต่อเนื่องจากศูนย์กลางเมือง ความเจริญได้ขยายออกสู่สองฝั่งถนนที่เชื่อมไปยังอำเภอต่าง ๆ เกิดกระบวนการเปลี่ยนเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว พร้อมกับอาณาเขตความเป็นเมืองที่ชัดเจนขึ้น (ปุ่น เที่ยงบูรณธรรม อรรฆพจน์ วงศ์พิ่งไชย และจุฑาทิพย์ เฉลิมพล, ม.ป.ป.) ด้วยความเจริญดังกล่าวจึงทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก เมืองจึงเป็นเป้าหมายของแรงงานย้ายถิ่นที่ต้องการเดินทางเข้ามาหางานทำ (ธงชัย ภูวนาถวิจิตร อัจฉรา สโรบล และปรีชา วงศ์ทิพย์, 2017)

ข้อมูลจากสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ (2561) รายงานว่าแรงงานอพยพที่มีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ได้แก่แรงงานอพยพชาวไทใหญ่ โดยประกอบอาชีพรับจ้างในกิจการก่อสร้างมากที่สุด รองลงมาคือรับจ้างในกิจการเกษตรและปศุสัตว์ และกิจการผลิตหรือจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม นอกจากแรงงานอพยพที่เข้ามาหางานทำแล้ว เมืองเชียงใหม่ยังเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวจากหลากหลายประเทศ เช่น นักท่องเที่ยวจากประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศรัสเซียและอีกหลายประเทศในซีกโลกฝั่งตะวันตก Li (2000: 3) กล่าวว่าเมื่อผู้คนที่พูดต่างภาษากันมาอาศัยอยู่รวมกันและมีการติดต่อสื่อสารกันย่อมนำมาซึ่งการสัมผัสกันของภาษาที่ผู้คนเหล่านั้นใช้สื่อสารกัน (Language contact) ซึ่งการสัมผัสกันของภาษานี้จะนำไปสู่การเลือกใช้ภาษา (Language choice) ของผู้พูด เนื่องจากผู้พูดแต่ละคนต้องตัดสินใจเลือกว่าจะใช้ภาษาใดในการสื่อสารกับคู่สนทนาที่ใช้ภาษาต่างจากตนเอง หรือแม้กระทั่งผู้ที่พูดภาษาเดียวกันก็ตาม เมื่อต้องสื่อสารกันอาจเลือกใช้ภาษาต่างกันเมื่ออยู่ในแวดวง (Domain) ที่ต่างกันได้ และการเลือกใช้ภาษานี่เองทำให้เห็นเกิดปรากฏการณ์การสลับภาษา (Code-switching) ขึ้น เนื่องด้วยผู้พูดต้องการให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลบางประการ โดยรวมแล้วแนวคิดทั้ง 3 แนวคิดข้างต้น (การสัมผัสภาษา, การเลือกใช้ภาษา, และการสลับภาษา) มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกของความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมในบริบทของสังคมพหุภาษาได้

การศึกษานี้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาการสัมผัสภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่สัญชาติเมียนมาร์เนื่องจากมีจำนวนมากที่สุดในเชียงใหม่ (สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่, 2561) และจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับตัวเมืองเชียงใหม่เท่านั้น ด้วยเหตุผลความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและปริมาณความต้องการการจ้างงาน พื้นที่ดังกล่าวได้แก่ อำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม และอำเภอหางดง แรงงานเหล่านี้เมื่อต้องมามีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มเดียวกันเองและคนนอกกลุ่มเช่น เจ้านายและเพื่อนร่วมงานที่พูดภาษาคำเมือง (Kammuang or Northern Thai dialect) และภาษาไทยกลาง (Central Thai) และเมื่ออยู่ในแวดวงที่ต่างกัน พวกเขาจะมีการเลือกใช้ภาษาอย่างไร อีกทั้งการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารมีผลต่อการใช้ภาษาของพวกเขาหรือไม่ สุดท้ายจะเกิดปรากฏการณ์การสลับภาษาขึ้นหรือไม่ หากมีการสลับภาษาเกิดขึ้น จะพบการสลับภาษาประเภทใดบ้าง

อนึ่ง งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาแรงงานอพยพชาวไทใหญ่มุ่งเน้นศึกษาแต่ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น อัตลักษณ์ การปรับตัว การย้ายถิ่น พิธีกรรม อาหารการกิน สุขภาพ เป็นต้น ส่วนด้านภาษายังพบได้น้อย ที่พบมีเพียงการศึกษาวาทกรรมและคำยืม แต่ยังไม่ค่อยมีการศึกษาภาษาในแง่ที่สัมพันธ์กับสังคม เช่น การสัมผัสภาษาเท่าใดนัก งานวิจัยชิ้นจึงมุ่งเน้นวิเคราะห์การใช้ภาษาเป็นหลัก เพราะภาษาคือ สิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ รวมถึงถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยเติมเต็มงานวิจัยชิ้นอื่น ๆ เพื่อให้การศึกษาแรงงานอพยพไทใหญ่เป็นไปอย่างรอบด้านและในทุกมิติ อีกทั้งผลการวิเคราะห์ยังช่วยคาดเดาสถานะของภาษาไทยใหญ่ในชุมชนภาษา (Speech community) ไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่าจะยังคงดำรงอยู่ (Language maintenance) หรือมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป (Language shift)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและคนนอกกลุ่ม และการเลือกใช้ภาษาเมื่ออยู่ในแวดวงที่ต่างกัน ทั้งการมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว (in person) และผ่านช่องทางการใช้โซเชียลมีเดีย

2. วิเคราะห์ประเภทของการสลับภาษาซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลมาจากการสัมผัสภาษา

คำถามงานวิจัย

1. แรงงานอพยพชาวไทใหญ่เลือกใช้ภาษาอะไรเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและคนนอกกลุ่ม รวมถึงการเลือกใช้ภาษาผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย และเมื่ออยู่ในแวดวงที่แตกต่างกัน

2. การสลับภาษาที่พบในการสนทนาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่มีกี่ประเภท

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะแรงงานอพยพไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่มีพื้นที่ติดกับอำเภอเมือง อันได้แก่ อำเภอสันทราย อำเภอแม่ริมและอำเภอหางดง เมื่อแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เหล่านี้อาศัยในพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับตัวเมืองจึงเกิดการสัมผัสภาษาได้อย่างเข้มข้นมากกว่าแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่อาศัยในอำเภอที่ไกลจากตัวเมืองและมีความเป็นเมืองน้อย

2. ศึกษาเฉพาะแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่มีงานทำและพูดได้มากกว่า 1 ภาษา (Bilinguals/Multilinguals)

3. ศึกษาเฉพาะภาษาพูด (Spoken language)

ไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่เป็นเมืองที่มีสัดส่วนของประชากรที่เป็นแรงงานอพยพสูงมากเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ จากรายงานของสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ (2561) เชียงใหม่มีจำนวนแรงงานอพยพที่ได้รับการอนุญาตให้ทำงานในท้องที่ประมาณ 173,771 คน จากประชากรจังหวัดเชียงใหม่ 1.7 ล้านคน ในบรรดาแรงงานอพยพเหล่านี้ เป็นแรงงานไทใหญ่มากถึง 90%

ปณิธิ อมาตยกุล (2547) กล่าวว่าในระยะแรกไทใหญ่อพยพเข้ามายังเชียงใหม่และพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือด้วยเหตุผลทางการเมืองเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การสู้รบระหว่างกลุ่มผู้ต่อต้านกับรัฐบาลเมียนมาร์ การถูกบีบคั้นและรุกรานจากทหารเมียนมาร์ ต่อมาในระยะหลังมีการอพยพเข้ามาอีกเป็นจำนวนมากด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ การขาดแคลนที่ทำกิน ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ รายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ ทำให้ไทใหญ่ได้อพยพมายังเชียงใหม่ผ่านแนวชายแดนตามอำเภอแม่สะเรียง เวียงแหง ฝาง แม่สาย จากนั้นจึงเดินทางเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ บางส่วนก็เดินทางต่อไปยังกรุงเทพมหานคร แต่ในช่วงระยะหลังประมาณ 10 กว่าปีมานี้ อัมพร จิรัฐติกร (2558/2562) (งานวิจัย “การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่[2]” และการนำเสนองานวิจัย “พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ”) กล่าวว่าไทใหญ่อพยพเข้ามาเพื่อหาความทันสมัยที่พวกตนเห็นจากในทีวี ในละคร ซึ่งมากกว่าครึ่งเป็นแรงงานที่อพยพเข้ามาหางานทำในตัวเมืองเชียงใหม่ และอาจยังมีจำนวนอีกไม่น้อยที่ต้องการทำงานในกรุงเทพและปริมณฑลดังจะเห็นได้จากเพจเฟซบุ๊กของนายหน้าที่บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับแรงงานไทใหญ่ มีการโพสต์รูปภาพชาวไทใหญ่ที่ต้องการหางานซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาวพร้อมทั้งแคปชั่น ชื่ออายุ คุณสมบัติ เงินเดือนที่ต้องการ เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีเฟซบุ๊กที่เป็นแหล่งหางานของแรงงานไทใหญ่โดยเฉพาะ ซึ่งบรรดานายจ้างที่ต้องการแรงงานไทใหญ่ก็จะมาโพสต์ตำแหน่งงานที่ตนต้องการพร้อมที่พัก เงินเดือนและสวัสดิการอื่น ๆ ซึ่งสถานประกอบการที่ต้องการแรงงานไทใหญ่และแรงงานไทใหญ่ที่โพสต์หางานทำนั้นเกือบทั้งหมดอยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็จะเห็นได้ว่าไทใหญ่หนุ่มสาวจำนวนไม่น้อยต้องการที่จะมุ่งไปหาความทันสมัย และหวังรายได้ด้วย

ในด้านวัฒนธรรมและประเพณี อัมพร จิรัฐติกร (2558/2562) กล่าวว่าชาวไทใหญ่เป็นพวกที่ศรัทธาในศาสนาและชอบทำบุญเป็นอย่างมาก วัดที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวไทยใหญ่ในเชียงใหม่คือวัดป่าเป้าและวัดกู่เต้า ซึ่งมีพื้นที่ของศรัทธาไทใหญ่แยกออกจากศรัทธาไทย มีการจัดประเพณีทางศาสนาที่โด่งดังและมีชื่อเสียงคือประเพณีปอยส่างลองหรือพิธีบวชลูกแก้วซึ่งเป็นประเพณีที่รวบรวมเอาอัตลักษณ์ วิถีวัฒนธรรมและงานศิลป์ต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่เข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งกาย เครื่องประดับ ขบวนแห่ ขบวนฟ้อน และอาหารการกิน เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ อัมพร จิรัฐติกร (2558/2562) กล่าวว่า แรงงานไทใหญ่เป็นแรงงานที่ขยัน ขันแข็ง เวลาทำงานจึงทำอย่างสุดกำลังเต็มที่ นอกจากขยันแล้วชาวไทใหญ่มักไม่เกี่ยงงาน ทำงานรับจ้างได้ทุกประเภท จึงมักเป็นที่นิยมชมชอบของนายจ้าง เวลาทำบุญก็ทำเต็มที่ มักจะไม่ค่อยตระหนี่ถี่เหนียว เลือกซื้อของที่ดีที่สุดถวายพระ อย่างไรก็ตามแม้ว่าแรงงานไทใหญ่เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองเชียงใหม่ให้เจริญเติบโต แต่เมื่อมองในด้านสังคมแล้ว แรงงานเหล่านี้กลับถูกมองว่าเป็นผู้ที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม เป็นตัวอันตราย ถูกตีตราว่าเป็นพวกชอบก่ออาชญากรรม

[2] อัมพร จิรัฐติกร ได้จำแนกพื้นที่สาธารณะของแรงงานไทใหญ่ในเชียงใหม่ออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี 2) พื้นที่สื่อสาธารณะได้แก่สื่อวิทยุรายการเสียงภาษาไทใหญ่ทั้งของรัฐและของมูลนิธิMAP (Migrant Assistance Program) 3) พื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวันเป็นพื้นที่ที่ไม่แยกจากชุมชนท้องถิ่นที่ พวกเขาอาศัยเช่นพื้นที่ตลาดนัดไทใหญ่ ชุมชนไทใหญ่หลังวัดป่าเป้าและย่านคาราโอเกะของชาวไทใหญ่หลังตลาดคำเที่ยง เป็นต้น

ทะเลาะวิวาท ฉกชิงวิ่งราว ชอบความรุนแรง และเป็นแรงงานที่มักทำงานอย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น

ในด้านภาษานั้น ทั้งภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ (ต่อไปจะเรียกว่าคำเมือง) และภาษาไทใหญ่ต่างก็ถูกจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท-กะได (Tai–Kadai) หรือ กะได (Kadai) กลุ่มภาษาไทตะวันตกเฉียงใต้เหมือนกัน บรรจบ พันธุ์เมธา (2507) กล่าวว่าจากการเปรียบเทียบคำที่ใช้ในภาษาไทยกรุงเทพกับภาษาไทใหญ่ตามรายการคำศัพท์ของสวาดิช (Swadesh list) ที่รวมคำจำเป็นใช้ในภาษาจำนวน 200 คำ พบว่ามีคำที่ใช้ตรงกันถึง 70% แต่ในบรรดาคำที่ใช้ตรงกันนี้ไม่ได้ตรงกันทีเดียว บางคำต่างเสียงพยัญชนะ บางคำออกเสียงสระต่างไป บางคำต่างเสียงวรรณยุกต์ เช่น

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยกรุงเทพ คำเมือง ภาษาไทใหญ่

ภาษาไทยกรุงเทพ	คำเมือง	ภาษาไทใหญ่	ความหมาย
ข้าว	เข้า	เข้า	“ข้าว”
ตา	ต๋า	ต๋า	“ตา”
ฟ้า	ฟ้า	พ่ะ	“ท้องฟ้า”
เรือน	เฮือน	เฮิ้น	“บ้านเรือน”

* ส่วนโครงสร้างประโยคมีลักษณะเหมือนภาษาไทย คือ ประธาน+กริยา+กรรม เช่น เป็นหาป่าม้า (เขาหาปลามา)

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องการสัมผัสภาษา การเลือกใช้ภาษา และการสลับภาษา ทั้งสามเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกันภายใต้สาขาวิชาภาษาศาสตร์สังคมศาสตร์

การสัมผัสภาษา หมายถึงการที่เราศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษาของผู้พูดภาษานั้น ๆ เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้พูดภาษาอื่น ๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การสัมผัสภาษาคือการศึกษาสังคมมนุษย์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและคตินิยม และสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบกับพฤติกรรมมนุษย์อย่างไร เพราะเมื่อผู้พูดต่างภาษาเหล่านั้นมีการติดต่อสื่อสารกันอาจเกิดการแทรกแซงภาษาขึ้น คงเป็นไปไม่ได้ที่ผู้พูดแต่ละภาษาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันจะยังคงรักษาภาษาและวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างบริสุทธิ์โดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ จากภาษาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ในชุมชนที่อาศัยเดียวกัน แม้แต่ในวัฒนธรรมที่ต้านการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดก็ยังเกิดการถ่ายโอนลักษณะทางภาษาขึ้น สาเหตุของการเกิดภาษาสัมผัสนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายวิธี เช่น การล่าอาณานิคม, การเคลื่อนย้ายที่อยู่, การค้าขาย, การเมืองและความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ รวมถึงการถ่ายโอนทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ (Li, 1994; Matras, 2009; Gardner-Chloros, 2013; Lim & Ansaldo, 2016) ในปัจจุบัน การสัมผัสภาษาเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมที่มีคนอาศัยอยู่หลายเชื้อชาติหรือในสังคมที่มีผู้รู้ภาษาหลายภาษาอาศัยอยู่ร่วมกัน เราอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ การสัมผัสภาษาจึงเกิดขึ้นแทบจะทุกพื้นที่และบ่อยครั้งเราจะพบการสัมผัสภาษาเข้มข้นมากขึ้นในบางพื้นที่

เช่น พื้นที่ทางการค้า พื้นที่ที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยี แม้กระทั่งบริเวณที่เคยตกเป็นอาณานิคม สังเกตง่ายๆได้จาก ป้ายโฆษณาทางการค้า ป้ายสาธารณะ จะปรากฏทั้งภาษาที่มีอำนาจเหนือกว่าในสังคมนั้นและภาษาที่มีอำนาจน้อยกว่าในสังคมนั้น (Lim & Ansaldo, 2016)

การเลือกใช้ภาษา หมายถึงการที่ผู้พูดที่พูดได้มากกว่าสองภาษาตัดสินใจที่จะเลือกใช้ภาษาหนึ่งมากกว่าอีกภาษาหนึ่งแล้วแต่ว่าขณะนั้นอยู่ในแวดวงหรือบริบทใด ซึ่งการตัดสินใจที่จะเลือกใช้ภาษาใดนั้นอาจมีอิทธิพลมาจากสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น อัตลักษณ์ของผู้พูด, หัวข้อที่สนทนา, วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร เป็นต้น อนึ่ง ความสามารถทางภาษาและทัศนคติต่อภาษาเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้ภาษาและการสลับภาษา (Li 1992/1994; Dechapratumwan 2016) ในงานของ Li (1992/1994) เขาได้ประเมินความสามารถทางภาษาก่อนที่จะวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษา ซึ่งเขาได้ออกแบบวิธีวัดความสามารถทางภาษาจีนและภาษาอังกฤษทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนของผู้รู้สองภาษาชาวจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาวจีนในประเทศอังกฤษ โดยได้ออกแบบระดับความสามารถทางภาษาในแต่ละทักษะออกเป็น 6 ระดับ ตั้งแต่ 0 ถึง 5 โดยแต่ละระดับจะมีเงื่อนไขกำหนด ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเฉพาะภาษาพูด ดังนี้

ภาษาพูด (ทักษะการพูดและทักษะการฟังสำหรับภาษาจีนและภาษาอังกฤษ)

ระดับ 1 สามารถเข้าใจคำทักทาย คำถามและประโยคที่ง่าย ๆ ได้ (เช่น คำถามและประโยคเกี่ยวกับสภาพอากาศ สุขภาพ ราคาสินค้าในร้านค้า)

ระดับ 2 สามารถตอบคำถามง่ายๆและพูดตอบกลับด้วยประโยคง่าย ๆ ได้

ระดับ 3 สามารถเข้าร่วมวงสนทนาอย่างไม่เป็นทางการได้ (พูดเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวหรือเพื่อนฝูง)

ระดับ 4 สามารถเข้าใจรายการวิทยุและโทรทัศน์ ภาพยนตร์ (รวมถึงวิดีโอ) และ (ถ้ามี) การกล่าวคำปราศรัยแบบเป็นทางการหรืองานเฉลิมฉลอง (เช่นกล่าวต้อนรับวันตรุษจีน)

ระดับ 5 สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีที่สบาย ๆ ในหลายบริบททางสังคม

ส่วนระดับ 0 นั้นไม่สามารถกระทำระดับ 1 ถึงระดับ 5 ได้เลย

นอกจากนั้น Li (1994: 88) ยังได้กล่าวว่าเราต้องสร้างแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาก่อนที่จะอภิปรายเรื่องการสลับภาษาในการสื่อสาร วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาของเขาคือเพื่ออธิบายรูปแบบการเลือกใช้ภาษาของผู้พูดในสามรุ่นอายุ คือ รุ่นปู่ย่าตายาย, รุ่นพ่อแม่, รุ่นลูก โดยมุ่งเน้นไปที่การเลือกภาษาของผู้พูดเมื่อคู่สนทนาเปลี่ยนคนไป Li ต้องการศึกษาว่าผู้พูดที่เลือกใช้ภาษารูปแบบเดียวกันนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันทางมิติสังคมหรือไม่

การสลับภาษา ได้ถูกนิยามโดยนักภาษาศาสตร์หลายท่าน แต่ละท่านต่างให้คำนิยามที่คล้ายคลึงกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ Grosjean (1982: 45) *“the alternate use of two or more languages in the same utterance or conversation”*; Heller (1988: 1) *“the use of more than one language in the course of a single communicative*

episode"; Myer-Scotton (1993: 1) *"alternations of linguistic varieties within the same conversation"*; Milroy และ Muysken (1995: 7) *"the alternative use by bilinguals of two or more languages in the same conversation"*; Gumperz (1982: 59) *"the juxtaposition within the same speech exchange of passages of speech belonging to two different grammatical systems or subsystems"*; Poplack (2004: 589) *"the utterance-internal juxtaposition, in unintegrated form, of overt linguistic elements from two or more languages, with no necessary change of interlocutor or topic"* สรุปนิยามการสลับภาษาได้ว่า *"การใช้สองภาษาหรือมากกว่าในประโยคหรือบทสนทนาเดียวกันโดยคนที่พูดได้ตั้งแต่สองภาษาขึ้นไป"* จากนิยามดังกล่าวทำให้เกิดการแบ่งประเภทของผู้รู้สองภาษาหรือมากกว่า (Bilinguals/ Multilinguals) ออกเป็นระดับ ได้แก่

1) Balanced bilinguals ผู้รู้สองภาษาที่สามารถสื่อสารได้ดีทั้งสองภาษาในระดับที่สมดุลกัน

2) Dominant bilinguals ผู้รู้สองภาษาที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาหนึ่งได้ดีกว่าอีกภาษา

3) Passive or recessive bilinguals ผู้รู้สองภาษาที่ไม่สามารถพูดโต้ตอบกลับด้วยภาษาที่สองได้แต่เข้าใจหรือฟังออก

4) Semilinguals or limited bilinguals ผู้รู้สองภาษาที่สามารถสื่อสารทั้งสองภาษาได้แต่สื่อสารได้ในระดับที่จำกัด

ส่วนประเภทของการสลับภาษานั้น Sankoff, Poplack and Vanniarajan (1991) ระบุว่าสามารถแบ่งประเภทของการสลับภาษาได้ 3 ประเภทตามจุดที่เกิดการสลับภาษา ได้แก่ การสลับภาษาระหว่างประโยค (Inter-sentential switching) การสลับภาษาภายในขอบเขตของประโยค (Intra-sentential switching) และ การสลับภาษาโดยแทรกคำอนุภาคท้ายประโยค (Tag switching) โดยทั่วไปการสลับภาษาเกิดขึ้นได้ 3 วิธี คือ ระหว่างผลัดการสนทนา ระหว่างถ้อยคำในผลัดเดียวกัน และภายในถ้อยคำเอง

กล่าวโดยสรุปเนื้อหาข้างต้นได้ว่าเมื่อมีการสัมผัสภาษาเกิดขึ้นในชุมชนใดจะนำไปสู่การเลือกใช้ภาษาของผู้พูดในชุมชนนั้น เนื่องจากผู้พูดจะมีตัวเลือกภาษาอยู่หลายภาษา ผู้พูดต้องตัดสินใจว่าจะใช้ภาษาใดในแวดวงใด ซึ่งในบางแวดวงผู้พูดอาจเลือกใช้การสลับภาษาซึ่งเป็นหนึ่งในตัวเลือกของการเลือกใช้ภาษา

งานวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่ศึกษาที่อยู่บริเวณที่มีการสัมผัสภาษาอย่างเข้มข้นตามที่ Lim & Ansaldo (2016) ได้กล่าวไว้ และได้ใช้แนวทางของ Li (1994) ซึ่งเขาเสนอให้วิเคราะห์ความสามารถทางด้านภาษาและทัศนคติต่อภาษาของกลุ่มตัวอย่างก่อน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวัดความสามารถทางภาษาของ Li (1992/1994) จากนั้นจึงวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษา โดยนำผลของการวิเคราะห์ความสามารถทางภาษามาประกอบการพิจารณา สุดท้ายจึงวิเคราะห์การสลับภาษาโดยอัดเทปบทสนทนาเฉพาะในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกใช้การสลับภาษาในบทสนทนาในแต่ละแวดวง ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการสลับภาษาตาม Sankoff, Poplack and Vanniarajan (1991)

กรอบแนวคิด / ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยทางภาษาศาสตร์สังคม ใช้กรอบการวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดเรื่องการสัมผัสภาษา การเลือกใช้ภาษา และการสลับภาษา โดยผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาของ Li (1992/1994) และวิเคราะห์ประเภทของการสลับภาษาตามโครงสร้างของ Sankoff, Poplack and Vanniarajan (1991)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ แรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในอำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม และอำเภอหางดง กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องเป็นผู้ที่มีงานทำและมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป สามารถพูดคำเมือง ภาษาไทยกลาง หรือภาษาอื่น ๆ ได้นอกเหนือจากภาษาตนเอง และเป็นผู้ที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทยหรือเกิดในประเทศไทยที่มีพ่อและแม่เป็นชาวไทใหญ่ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball sampling) และเมื่อข้อมูลที่ได้รับเริ่มมีความอิ่มตัวผู้วิจัยได้หยุดการสัมภาษณ์ รวมได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 40 คน

เครื่องมือวิจัย

การเก็บข้อมูลการเลือกใช้ภาษาและการสลับภาษานั้น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยแบ่งข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่ 2 ความสามารถทางภาษา ส่วนที่ 3 ทัศนคติต่อภาษา และส่วนที่ 4 การเลือกใช้ภาษากับบุคคลในกลุ่มและบุคคลนอกกลุ่มในแวดวงที่แตกต่างกัน รวมถึงการเลือกใช้ภาษาบนโซเชียลเน็ตเวิร์ก

2) SurveyMonkey application ผู้วิจัยป้อนข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์ลงในแอปพลิเคชันที่ชื่อว่า SurveyMonkey ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างแบบสอบถามออนไลน์ สามารถประมวลผลคำตอบจากกลุ่มตัวอย่างได้ด้วยวิธีการกรองและเปรียบเทียบข้อมูลที่ต้องการได้ อีกทั้งทำให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจนเหมาะกับการวิเคราะห์ในเชิงลึก ข้อดีของการใช้ Survey Money อีกประการคือ ไม่ต้องใช้กระดาษ ข้อมูลที่ถูกป้อนและคำตอบจากกลุ่มตัวอย่างไม่สูญหาย สะดวกในการเรียกดูข้อมูลได้ทุกเวลา และข้อมูลที่เก็บมาทั้งหมดจะยังคงถูกเก็บไว้ในแอปพลิเคชันจนกว่าผู้ใช้จะลบข้อมูลเอง

3) เทปบันทึกบทสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เป็นการเก็บข้อมูลในส่วนที่ 5 การสลับภาษาโดยมีผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นชาวไทใหญ่เป็นผู้บันทึกเทปและถอดเทป หากบทสนทนาใดถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตเจ้าของบทสนทนาก่อนทุกครั้ง

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึง เดือนกรกฎาคม 2562 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) สำรวจพื้นที่ และสังเกตการณ์การใช้ภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เพื่อนำมาออกแบบข้อคำถาม

2) นำข้อคำถามทั้งหมดไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 คน

3) ปรับแก้ข้อคำถามและป้อนข้อคำถามที่แก้ไขแล้วลงในแอปพลิเคชัน SurveyMoney ยกเว้นส่วนที่ 2 ที่กลุ่มตัวอย่างต้องประเมินความสามารถทางภาษาด้วยตนเอง (Self-rating)

4) ลงเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) กับกลุ่มตัวอย่างคนแรกโดยการแนะนำของผู้ช่วยวิจัยชาวไทใหญ่ ต่อจากนั้นได้ให้กลุ่มเป้าหมายคนแรกแนะนำกลุ่มเป้าหมายคนต่อไป และให้กลุ่มเป้าหมายคนต่อไปแนะนำกลุ่มเป้าหมายคนต่อ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนข้อมูลที่ได้ทุกส่วนเริ่มซ้ำกันจึงหยุดสัมภาษณ์

5) ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้จดบันทึกข้อมูลควบคู่ไปด้วย เนื่องจากการเก็บข้อมูลแบบเชิงคุณภาพนั้นมีข้อคำถามบ้างข้อต้องอาศัยการตีความ การอธิบาย การขยายความ และมีเรื่องบริบทเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

6) สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นการสังเกตการณ์ในบางบริบทเพื่อเช็คความถูกต้องของข้อมูล พร้อมทั้งสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานไทใหญ่เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์

7) บันทึกบทสนทนาของกลุ่มตัวอย่างบางคนที่ให้ข้อมูลว่ามีใช้การสลับภาษาในบางแวดวงโดยผู้ช่วยวิจัยชาวไทใหญ่เป็นผู้อัดเทปให้

8) รวบรวมข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูล

9) วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) ที่เป็นคำตอบในแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์บทสนทนา และใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive statistics) ประกอบเพื่อช่วยในการหาความถี่ในการเลือกใช้ภาษาของกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบความถี่ในการเลือกใช้ภาษาออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์เพื่อความชัดเจนในการเปรียบเทียบข้อมูล

ผลการวิเคราะห์

ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับโดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่

1. ข้อมูลทั่วไปของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์

แรงงานอพยพชาวไทใหญ่ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์มีทั้งสิ้น 40 คน ส่วนใหญ่เกิดที่เมียนมาร์ ได้แก่ เมืองเชียงตุง เมืองปั่น เมืองลายค่า เมืองล่าเสี้ยว เมืองตองจี เมืองหัวโปง เมืองกึ๋ง เมืองกาดเลอ เมืองนาย เมืองน้ำจ๋าง มีบางคนเกิดที่อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่อาย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในจำนวนนี้ 86.96% อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่มากกว่า 10 ปี 2.17% อพยพเข้ามาต่ำกว่า 10 ปี 4.35% อพยพเข้ามาต่ำกว่า 5 ปี และ 6.52%

อพยพเข้ามาต่ำกว่า 3 ปี โดยเข้ามาแล้วทำอาชีพรับจ้างใช้แรงงานประเภทต่าง ๆ ดังนี้ ทำสวนดอกไม้ ทำไร่ข้าวโพดข้าวสาลี ทำงานก่อสร้าง เป็นแม่บ้านทำความสะอาดที่โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย และรีสอร์ท เป็นลูกจ้างร้านขนม เป็นพนักงานเสิร์ฟ เป็นแม่ค้าขายอาหารไทใหญ่ เป็นเจ้าของกิจการขัดไม้ เป็นต้น โดยมีที่ทำงานและที่พักตั้งอยู่รอยต่อระหว่างตัวเมืองเชียงใหม่กับอำเภอรอบ ๆ คือ อำเภอแม่ริม อำเภอสันทราย และอำเภอหางดง สาเหตุที่แรงงานเหล่านี้อพยพเข้ามาหางานทำในจังหวัดเชียงใหม่นั้น พบว่า 55.32% อพยพเข้ามาด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ที่เมียนมาร์ไม่มีงานให้ทำ ค่าแรงต่ำไม่พอกับค่าใช้จ่าย ปัญหาความยากจน เป็นต้น ส่วนสาเหตุรองลงมา 25.53% คือ ปัญหาทางด้านครอบครัว เช่น ย้ายตามพ่อแม่ มาช่วยลูกเลี้ยงหลานและเปิดบ้านเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กไปด้วย เป็นต้น และ 12.77% อพยพเข้ามาด้วยปัญหาทางการเมืองเช่น โดนทหารเมียนมาร์กดขี่ บังคับให้ทำไร่ทำนา ไม่มีอิสระ และสุดท้าย 6.38% อพยพเข้ามาด้วยเหตุผลอื่น ๆ เช่น

“เคยอาศัยอยู่เขตเวียงเมืองแหงมาก่อน แต่ก่อนเวียงแหงเป็นของเมียนมาร์”
“อยากมาอยู่ที่เจริญมากกว่า”
“ชอบดูละครไทย....อยากมาเห็นอย่างในละคร....” เป็นต้น

ในด้านการศึกษานั้น แรงงานส่วนใหญ่ 45% จบระดับชั้นประถมศึกษา รองลงมาคือ 30% ไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนอีก 12.5% และ 10% จบชั้นมัธยมปลายและมัธยมต้นตามลำดับ มีเพียง 2.5% หรือ 1 คน ที่จบปริญญาตรี กลุ่มนี้จะทำงานไปด้วยเพื่อส่งตัวเองเรียนหนังสือ ไม่ได้ขอเงินจากพ่อแม่ เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วพบว่าการศึกษาจะผันแปรไปตามอายุของกลุ่มแรงงาน กล่าวคือยิ่งอายุน้อย การศึกษาจะยิ่งสูงขึ้น แรงงานเหล่านี้เมื่ออพยพมาอยู่เชียงใหม่มักอยู่กันเป็นกลุ่มก้อน 95.65% อาศัยอยู่ในครอบครัวที่เป็นชาวไทใหญ่ทั้งหมด มีเพียง 4.35% ที่มีคนเมืองเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยเนื่องจากการแต่งงาน และเมื่ออพยพเข้ามาแล้ว มักชวนญาติพี่น้องให้อพยพตามกันมา บางครอบครัวทยอยอพยพตามกันมาจนไม่มีญาติหลงเหลืออยู่ที่เมียนมาร์อีกเลย บางครอบครัวอพยพมารุ่นลูกรุ่นหลาน ทิ้งให้รุ่นปู่ ย่า อาศัยอยู่เพียงลำพัง แต่ส่งเงินไปให้ใช้ และกลับไปเยี่ยมเฉพาะเทศกาลสำคัญ ๆ พบว่าอย่างหลังนี้มีจำนวนมากถึง 70.27%

ก่อนผู้วิจัยสัมภาษณ์เรื่องการเลือกใช้ภาษาและการสลับภาษา ผู้วิจัยได้ขอให้กลุ่มตัวอย่างประเมินความสามารถทางภาษาของตนเองก่อน พร้อมทั้งได้สำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อภาษาตนเอง คำเมือง และไทยกลาง เนื่องจากความสามารถทางภาษาและทัศนคติต่อภาษาเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้ภาษาและการสลับภาษา (Li 1992/1994; Dechapratumwan 2016)

2. ความสามารถทางภาษา

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดสามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทใหญ่ คำเมือง และภาษาไทยกลาง ผู้วิจัยได้ใช้หลักการทางภาษาศาสตร์สังคมในการประเมินความสามารถทางภาษาเพื่อการใช้งานของผู้พูดของ Li (1994) ในการประเมินความสามารถทางภาษาของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้ปรับเล็กน้อยเพื่อให้เนื้อความตรงกับงานวิจัยชิ้นนี้ และได้เก็บข้อมูลเฉพาะ

ทักษะการพูดและทักษะการฟังตามขอบเขตของงานวิจัยนี้

ความสามารถในการใช้ภาษาของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 40 คน เมื่อเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์แล้ว แสดงให้เห็น ดังนี้

ตารางที่ 2 ความสามารถทางภาษาของกลุ่มตัวอย่าง

	ดีมาก (4)	ดี (3)	ปานกลาง (2)	แย่ (1)	ไม่ได้เลย (0)
พูดภาษาไทใหญ่	75%	12.5%	10%	2.50%	0%
พูดคำเมือง	15%	30%	42.50%	7.50%	5%
พูดภาษาไทยกลาง	7.5%	20%	45%	20%	7.50%
เข้าใจ (ฟัง) ภาษาไทใหญ่	80%	15%	5%	0%	0%
เข้าใจ (ฟัง) คำเมือง	35%	30%	27.50%	5%	2.50%
เข้าใจ (ฟัง) ภาษาไทยกลาง	37.50%	32.50%	25%	2.50%	2.50%

2.1 ความสามารถด้านทักษะการพูด

2.1.1 คำเมืองและภาษาไทย

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถพูดคำเมืองอยู่ในระดับ “ดีมาก” (15%) นั้น ทั้งหมดเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทยและเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือซึ่งส่วนหนึ่งสามารถพูดภาษาไทยกลางอยู่ในระดับ “ดีมาก” (7.5%) ด้วยเช่นกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่พูดคำเมืองและภาษาไทยกลางได้ในระดับ “ดี” (30% และ 20% ตามลำดับ) นั้น เมื่อย้อนกลับไปดูข้อมูลส่วนบุคคลพบว่าบางส่วนเกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้เรียนหนังสือ บางส่วนเกิดในรัฐฉานแต่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากกว่า 10 ปีแล้วและทำงานรับจ้างที่ต้องพบปะกับคนนอกกลุ่ม เช่น พนักงานเสิร์ฟ แม่ค้าขายอาหาร บางคนเป็นเจ้าของกิจการเอง ผู้วิจัยจึงคาดเดาว่ากลุ่มนี้น่าจะสัมผัสกับคำเมืองและภาษาไทยกลางในชีวิตประจำวันจึงสามารถสื่อสารทั้งสองภาษาได้ดี ส่วนกลุ่มที่สามารถพูดคำเมืองและภาษาไทยกลางได้ในระดับปานกลาง (42.5% และ 45%) นั้น พบว่าอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากกว่า 10 ปีแล้วเช่นกัน แต่ประเภทงานที่ทำ เช่น ทำงานก่อสร้าง ทำสวนดอกไม้ แม่บ้านทำความสะอาด อาจมีส่วนทำให้สัมผัสกับคำเมืองและภาษาไทยน้อยกว่า ซึ่งกลุ่มที่พูดทั้งสองภาษาได้ในระดับ “ปานกลาง” นี้มีจำนวนมากที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์เมื่อกลุ่มนี้ไปจับจ่ายซื้อของตามร้านค้าใกล้บ้านหรือพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่ไม่ใช่คนในกลุ่มตนเอง พบว่าบางคนพูดคำเมืองได้ในระดับ “ดี” ไม่ใช่ในระดับ “ปานกลาง" เหมือนที่พวกเขาประเมินตัวเอง แม้ว่าผู้วิจัยได้เช็คคำตอบด้วยการสัมภาษณ์ซ้ำอีกรอบก็ตาม จุดนี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยตระหนักว่าการให้กลุ่มตัวอย่างประเมินความสามารถทางภาษาด้วยตนเองนั้น อาจจะได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนบ้างในบางคน ดังนั้นจึงไม่ควรละเลยการสังเกตการณ์ในเรื่องนี้ด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด ส่วนกลุ่มที่ประเมิน

ตนเองในระดับ “แย่”นั้น พบว่าส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยกลาง (20%) ได้แย่กว่าคำเมือง (7.5%) ซึ่งก็น่าจะสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตอนหนึ่ง ที่บ่งบอกว่าภาษาไทยกลางนั้นยากกว่าและมีโอกาสได้พูดน้อยกว่า

“กำเมืองมันเหมือนกำไต ไตก๋างมันต่างเหลือ อู้บ่อใค่ได้ แต่ฟังฮู้”

(คำเมืองเหมือนภาษาไทใหญ่ ภาษาไทยกลางมันต่างมากกว่า พูดไม่ค่อยได้ แต่ฟังรู้เรื่อง)

“บ้านเฮามันมีก้าคนเมือง ได้อู้เมืองนักเหลือ”

(บ้านเรามีแต่คนเมือง ได้พูดคำเมืองมากกว่า)

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่พูดคำเมืองและภาษาไทยกลาง “ไม่ได้เลย” นั้น (5% และ 7.5% ตามลำดับ) มี 2 คนที่เพิ่งอพยพเข้ามาตามคำชวนของญาติ จึงยังพูดทั้งคำเมืองและภาษาไทยกลางไม่ได้ พูดได้เฉพาะภาษาตนเองและภาษาเมียนมาร์ ส่วนอีก 1 คนพูดคำเมืองได้เป็นบางคำและพูดภาษาไทยไม่ได้เลย

2.1.2 ภาษาไทใหญ่

กลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาตนเองได้ในระดับ “ดีมาก” มีมากที่สุดคือ 75% เมื่อย้อนกลับไปดูประวัติส่วนบุคคลพบว่าทั้งหมดเกิดที่รัฐฉาน จึงไม่น่าแปลกใจประการใดเพราะภาษาไทใหญ่คือภาษาแม่ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ประเมินตนเองในระดับ “ดี” (12.5%) “ปานกลาง” (10%) และ “แย่” (2.5%) นั้น เกิดในประเทศไทยทั้งหมด ส่วนใหญ่ถูกเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ชาวไทใหญ่ที่ใช้ภาษาไทใหญ่กับลูก มีเพียง 1 คนที่ประเมินตนเองในระดับ “แย่” อาจเนื่องมาจากถูกเลี้ยงดูด้วยคำเมืองมาโดยตลอด และเป็นกลุ่มตัวอย่างเพียงคนเดียวที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี

2.2 ความสามารถด้านทักษะการฟัง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความสามารถด้านทักษะการฟังดีกว่าทักษะการพูด

2.2.1 คำเมืองและภาษาไทย

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถฟังคำเมืองและภาษาไทยกลางอยู่ในระดับ “ดีมาก” (35% และ 37.5%) นั้น มีจำนวนเยอะที่สุดซึ่งต่างจากทักษะพูดในระดับเดียวกันข้างต้น กลุ่มตัวอย่างที่เหลือสามารถฟังได้ในระดับที่ดีลดหลั่นกันไปเหมือนกันทั้งสองภาษา คือ ระดับ “ดี”(30% และ 32.5%) ระดับ “ปานกลาง” (27.5% และ 25%) ระดับ “แย่” (5% และ 2.5%) และฟัง “ไม่ได้เลย” (2.5% และ 2.5%) มี 1 คนซึ่งเป็นคนเดียวกับข้างต้นที่พูดทั้งคำเมืองและภาษาไทยกลางไม่ได้เลย เมื่อดูตัวเลขแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มตัวอย่างมีทักษะการฟังดีกว่าทักษะการพูด เมื่อย้อนไปดูข้อมูลส่วนบุคคลหลายคนที่ให้คะแนนทักษะการพูดในระดับ “ปานกลาง” แต่ให้คะแนนทักษะการฟังในระดับ “ดี” หรือ “ดีมาก”อาจเป็นเพราะในชีวิตประจำวันพวกเขาได้สัมผัสกับการฟังคำเมืองและภาษาไทยมากกว่าจะมีโอกาสได้พูด เช่น ฟังยูทูบ ดูทีวี ดูภาพยนตร์ หรือได้ยินผู้คนสนทนาด้วยคำเมืองและภาษาไทยในชีวิตประจำวันอยู่เสมอๆ

2.2.2 ภาษาไทใหญ่

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถฟังภาษาไทใหญ่ได้ในระดับ “ดีมาก” (80%) นั้น มีจำนวนเยอะที่สุดซึ่งทุกคนเกิดในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ส่วนกลุ่มที่สามารถฟังได้ในระดับ “ดี” (15%) และ “ปานกลาง” (5%) พบว่าทั้งหมดเกิดในประเทศไทย ทักษะการฟังภาษาไทใหญ่สอดคล้องกับทักษะการฟังคำเมืองและภาษาไทยกลาง กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ให้คะแนนทักษะการพูดภาษาไทใหญ่ในระดับ “ดี” หรือ “ปานกลาง” มักให้คะแนนตนเองในทักษะการฟังภาษาไทใหญ่ในระดับที่สูงกว่าทักษะการพูด

นอกจากภาษาไทใหญ่ คำเมืองและภาษาไทยกลางแล้ว แรงงานไทใหญ่จำนวนหนึ่ง คือ 60% จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยังสามารถพูดภาษาอื่น ๆ ได้ เช่น ภาษาพม่า ภาษากะเหรี่ยง ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ แต่พูดได้ในระดับไหนนั้น เป็นข้อมูลที่น่าศึกษาต่อไป อนึ่งการที่กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวพูดภาษาพม่า ภาษากะเหรี่ยงและภาษาจีนได้นั้น ก็มิน่าแปลกใจแต่ประการใด เนื่องจากรัฐฉานเคยตกเป็นเมืองขึ้นของเมียนมาร์และในบริเวณรัฐฉานเองก็มีชาวเมียนมาร์ ชาวจีน ชาวกะฉิ่น ชาวดะนุ ชาวอินทา ชาวปะหล่อง ชาวปะโอ ชาวกะเหรี่ยง อาศัยอยู่ จึงอาจได้รับอิทธิพลจากภาษาเหล่านี้อยู่บ้าง แต่เป็นที่น่าสนใจที่แรงงานไทใหญ่จำนวนหนึ่งสามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาอังกฤษได้ แม้ว่าในอดีตเมียนมาร์เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ก็มิใช่เหตุผลที่ทำให้แรงงานเหล่านี้สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ตั้งแต่ตอนยังไม่อพยพเข้ามา หากแต่แรงงานเหล่านี้เพิ่งเรียนรู้ภาษาอังกฤษเมื่อตอนเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอแรงจูงใจในการใช้ภาษาอังกฤษของแรงงานเหล่านี้ตอนท้ายบท

การวิเคราะห์ความสามารถในการใช้ภาษาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ในส่วนที่ 4 คือการเลือกใช้ภาษา

3. ทัศนคติต่อภาษา

ในชุมชนหลายภาษา (Multilingual community) ทัศนคติที่มีต่อภาษาที่ใช้ในชุมชนจะมีผลหรือมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาและการสลับภาษาของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นด้วย ผู้วิจัยได้ขอให้กลุ่มตัวอย่างประเมินทัศนคติตนเองเบื้องต้น ผลการประเมินทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวโน้มทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อภาษาของตนเอง คำเมือง และภาษาไทย ดังนี้

3.1 ทัศนคติต่อภาษาไทใหญ่

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด “เห็นด้วย”ที่ตนเองต้องเรียนรู้ภาษาไทใหญ่ โดยมีระดับความ “เห็นด้วย” ต่างกัน คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง (75%) เห็นด้วย (20%) และค่อนข้างเห็นด้วย (5%) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการให้ลูกหลานเรียนรู้ภาษาไทใหญ่เหมือนกับตน คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง (52.50%) เห็นด้วย (35%) และค่อนข้างเห็นด้วย (5%) โดยมีผู้ไม่เห็นด้วย (2.5%) เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงสาเหตุที่ไม่เห็นด้วย คำตอบที่ได้รับคือ *“ลูกเกิดตี้นี้ เฮียนใกล้จบละ ก่อบ่ฮันได้อู้กำไตล่อ”* (ลูกเรียนที่นี่ เรียนใกล้จบแล้ว ก็ไม่เห็นได้พูดภาษาไทใหญ่เลย)

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมในการใช้ภาษาไทใหญ่ในวงสนทนาในขณะที่มีสมาชิกในกลุ่มบางคนเป็นคนไทยและฟังไทใหญ่ไม่เข้าใจ กลุ่มตัวอย่าง 67.5% เห็นว่ามันไม่สุภาพที่จะยังคงใช้ภาษาไทใหญ่ต่อไปในขณะที่บางคนฟังไม่เข้าใจอย่างไรก็ตามยังคงมีกลุ่มตัวอย่าง 32.5%

ที่จะยังคงพูดภาษาไทใหญ่ต่อไป พวกเขาให้เหตุผลว่าภาษาไทใหญ่และคำเมืองนั้นก็คล้าย ๆ กัน คนไทยน่าจะฟังรู้เรื่องและพวกเขาเต็มใจที่จะช่วยสอนหากไม่เข้าใจบางคำ

สุดท้ายกลุ่มตัวอย่าง 85% คิดว่าคนที่ใช้ภาษาไทใหญ่นั้นไม่ได้เป็นคนล้าสมัย พวกเขาคิดว่าภาษาไทใหญ่ยังคงถูกใช้ในทุกที่ที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ และพวกเขาไม่คิดที่จะละทิ้งภาษาแม่ แต่ก็ยังคงมีถึง 15% ที่ไม่กล้าพูดภาษาตนเอง กลุ่มนี้บางคนเกิดเมืองไทยและบางคนเกิดที่เมียนมาร์ซึ่งอพยพมาอยู่เมืองไทยเกือบ 20 ปีแล้ว พวกเขาให้เหตุผลว่าคำเมืองกับภาษาไทใหญ่ก็ไม่ต่างกันมาก จึงเลือกใช้คำเมือง เพราะชินกว่า แม้เกิดมามีเชื้อสายไทใหญ่ ก็ไม่จำเป็นต้องพูดได้ แค่ฟังออกก็เพียงพอแล้ว ซึ่งต่างจากกลุ่มแรกที่กล่าวว่าการที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ได้นั้น ต้องสามารถพูดภาษาไทใหญ่ได้

3.2 ทัศนคติต่อคำเมือง

กลุ่มตัวอย่าง 97.5% เห็นความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้คำเมืองเมื่ออพยพเข้ามา เพราะจะทำให้พวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้น มีเพียง 2.5% หรือ 1 คน เท่านั้นที่ไม่เห็นความจำเป็น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลท่านนี้มีอายุมากแล้ว และเพิ่งอพยพเข้ามา

3.3 ทัศนคติต่อภาษาไทยกลาง

กลุ่มตัวอย่าง 100% เห็นความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ภาษาไทยกลางเมื่ออพยพเข้ามาแล้ว เพราะจะทำให้พวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้น

4. การเลือกใช้ภาษา

เมื่อแรงงานอพยพไทใหญ่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและกับคนนอกกลุ่มพวกเขาเลือกใช้ภาษาใดบ้างในการสื่อสาร คู่สนทนาและแวดวงมีอิทธิผลกับการเลือกใช้ภาษาอย่างไร ผู้วิจัยขอนำเสนอการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

4.1 การเลือกใช้ภาษากับคู่สนทนา

เมื่อพวกเขาต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในชีวิตประจำวันทั้งกับคนในกลุ่มและกับคนนอกกลุ่ม พวกเขาเลือกใช้ภาษาใด[3]

[3] กลุ่มตัวอย่างตอบไม่ครบทุกคน เนื่องจากบางคนไม่มีลูก หลาน คู่สมรส เจ้านาย และบางคนกำพร้าพ่อ/ แม่ เป็นต้น

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละของภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กับคู่สนทนา

	ไทใหญ่	ไทใหญ่ (คำเมือง)	ไทใหญ่/คำเมือง	คำเมือง (ไทใหญ่)	คำเมือง	ไทใหญ่ (ไทย)	ไทใหญ่/ไทยกลาง	ไทยกลาง (ไทใหญ่)	ไทยกลาง
หลาน	61.76%	2.94%	5.88%	2.94%	32.35%	0%	2.94%	0%	17.65%
ลูก	58.82%	5.88%	5.88%	5.88%	38.24%	5.88%	0%	0%	14.71%
คู่สมรส	80%	2.86%	0%	0%	14.29%	5.71%	0%	0%	2.86%
แม่	94.59%	0%	0%	0%	8.11%	0%	0%	0%	0%
พ่อ	94.12%	0%	0%	0%	8.82%	0%	0%	0%	0%
ญาติ	92.50%	0%	0%	0%	10%	0%	0%	0%	5%
รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย	97.5%	0%	0%	0%	2.5%	0%	0%	0%	0%
เพื่อนชาวไทใหญ่	87.50%	0%	2.50%	0%	7.5%	0%	2.50%	0%	2.50%
เพื่อร่วมงานคนไทย	5%	0%	5%	5%	60%	0%	0%	0%	25%
เจ้านาย	6.06%	0%	3.03%	0%	63.64%	4.55%	0%	3.03%	42.42%

* ภาษาที่อยู่ในวงเล็บถูกใช้น้อยกว่า เช่น ไทใหญ่ (คำเมือง) ผู้พูดใช้ภาษาไทใหญ่ในสัดส่วนที่มากกว่าคำเมืองหรือพูดภาษาไทใหญ่สลับกับคำเมือง เป็นต้น ส่วน ไทใหญ่/คำเมือง ผู้พูดใช้ทั้งสองภาษาในสัดส่วนที่เท่ากัน เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาษาไทใหญ่ คำเมือง และภาษาไทยกลาง ถูกเลือกใช้มากกว่าการสลับภาษา สามารถวิเคราะห์แยกตามภาษาได้ดังนี้

4.1.1 การเลือกใช้ภาษาไทใหญ่

ภาษาไทใหญ่มีเปอร์เซ็นต์ที่ถูกเลือกใช้มากที่สุดเมื่อคุยกับคนในกลุ่ม และเมื่อคุยกับคนนอกกลุ่มจะถูกเลือกใช้น้อยกว่าคำเมืองและภาษาไทยกลาง ผู้วิจัยเรียงลำดับความใกล้ชิดในครอบครัวและรุ่นอายุดังนี้ หลาน ลูก คู่สมรส แม่ พ่อ ญาติ รุ่นปู่ย่าตายาย เพื่อนชาวไทใหญ่ เจ้านาย เพื่อนร่วมงานคนไทย

แรงงานไทใหญ่เลือกใช้ภาษาของตนเองมากที่สุดในการสื่อสารกับคนในกลุ่ม ยิ่งรุ่นอายุสูงกว่าตนเองมากเท่าไหร่ จะยิ่งเลือกใช้ภาษาไทใหญ่มากขึ้น แรงงานไทใหญ่เลือกใช้ภาษา

ของตนเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้

รุ่นปู่ย่าตายาย	97.50%	คู่สมรส	80%
แม่	94.59%	หลาน	61.76%
พ่อ	94.12%	ลูก	58.82%
ญาติ	92.50%	เจ้านาย	6.06%
เพื่อนชาวไทใหญ่	87.50%	เพื่อนชาวไทย	5%

เมื่อพูดกับผู้สูงอายุรุ่นปู่ย่าตายาย พวกเขาใช้ภาษาไทใหญ่มากถึง 97.5% และตัวเลขค่อย ๆ ลดลงมาตามรุ่นอายุ จนกระทั่งถึงตัวเลขที่น้อยลงเมื่อพูดกับคนนอกกลุ่ม (ในกรอบ) ซึ่งยังคงใช้ภาษาไทใหญ่อยู่แม้เป็นจำนวนน้อย ส่วนหนึ่งมาจากการมีเจ้านายเป็นชาวไทใหญ่เช่นกัน

4.1.2 การเลือกใช้คำเมือง

แรงงานไทใหญจะเลือกใช้คำเมืองเมื่อต้องสื่อสารกับ เจ้านาย เพื่อนร่วมงานชาวไทย ลูก หลาน คู่สมรส ญาติ พ่อ แม่ เพื่อนชาวไทใหญ่ รุ่นปู่ย่าตายาย ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

	คำเมือง		คำเมือง
เจ้านาย	63.64%	ญาติ	10%
เพื่อนชาวไทย	60%	พ่อ	8.82%
ลูก	38.24%	แม่	8.11%
หลาน	32.35%	เพื่อนไทใหญ่	7.5%
คู่สมรส	14.29%	รุ่นปู่ย่าตายาย	2.5%

เห็นได้ว่าคำเมืองจะถูกเลือกใช้กับคนนอกกลุ่มมากที่สุด ส่วนคนในกลุ่มคำเมืองจะถูกใช้กับรุ่นลูกมากที่สุด รองลงคือรุ่นหลาน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมิใช่ว่ารุ่นหลานพูดคำเมืองน้อยกว่ารุ่นลูก หากแต่รุ่นหลานจะเริ่มเปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยกลาง ดังแสดงในหัวข้อต่อไป

4.1.3 การเลือกใช้ภาษาไทยกลาง

แรงงานไทใหญ่จะเลือกใช้ภาษาไทยกลางเมื่อต้องสื่อสารกับเจ้านาย เพื่อนร่วมงานชาวไทย หลาน ลูก คู่สมรส ญาติ เพื่อนชาวไทใหญ่ พ่อ แม่ รุ่นปู่ย่าตายาย ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

	ไทยกลาง		ไทยกลาง
เจ้านาย	44.42%	ญาติ	5%
เพื่อนชาวไทย	25%	เพื่อนไทใหญ่	2.50%
หลาน	17.65%	พ่อ	0%
ลูก	14.71%	แม่	0%
คู่สมรส	2.86%	รุ่นปู่ย่าตายาย	0%

เมื่อเปรียบการเลือกใช้คำเมืองและภาษาไทยกลางจะเห็นได้ว่าเมื่อพูดกับคนนอกกลุ่ม (ในกรอบ) พวกเขาจะเลือกใช้ภาษาที่มีอิทธิพลมากกว่า (dominant language) ในจังหวัดเชียงใหม่ คือ คำเมืองและภาษาไทยกลางตามลำดับ อย่างไรก็ตามทั้งสองภาษาเริ่มถูกนำมาใช้กับคนในกลุ่มโดยเฉพาะรุ่นลูกกับรุ่นหลาน ซึ่งภาษาคำเมืองจะถูกนำมาใช้กับคนในกลุ่มทุกรุ่นอายุมากกว่าภาษาไทยกลางที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้กับรุ่นอายุที่มากกว่าผู้ให้ข้อมูล คือ รุ่นพ่อ แม่ และรุ่นปู่ ย่า

เหตุผลหนึ่งที่พวกเขาใช้คำเมืองมากกว่าภาษาไทยกลาง นอกจากเป็นภาษาที่มีอิทธิพลในจังหวัดเชียงใหม่แล้ว กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นแรงงานที่อาศัยอยู่อำเภอรอบนอกซึ่งผู้คนไม่ได้สัมผัสกับภาษาอื่น ๆ เข้มข้นมากเท่ากับคนที่อาศัยอยู่ในเขตตัวเมือง คนเหล่านี้เป็นคนพื้นเมืองเชียงใหม่ที่ยังคงใช้คำเมืองมากกว่า และในอำเภอรอบนอกผู้คนก็ยังคงอนุรักษ์ความเป็นล้านนาไม่ว่าจะเป็นภาษาหรือวัฒนธรรมไว้อย่างสูง ดังนั้นคำเมืองจึงมีอิทธิพลกับพวกเขามากกว่าภาษาไทยกลาง

4.1.4 การเลือกใช้การสลับภาษา

แรงงานไทใหญ่เลือกใช้การสลับภาษาจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับการใช้ภาษาเดียว จากตารางที่ 3 มีการสลับภาษาบ้างกับรุ่นลูก รุ่นหลานและเพื่อน

แม้ว่าตามแบบสอบถามและการสัมภาษณ์จะได้ข้อมูลว่ามีการเลือกใช้การสลับภาษาน้อยมาก แต่จากการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยพบการสลับภาษาอยู่บ่อยครั้งในบางกลุ่มตัวอย่าง เช่น ขณะคุยโทรศัพท์ หรือคุยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งผู้พูดอาจไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังสลับภาษาอยู่ ช่วงหนึ่งขณะสังเกตการณ์ ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกำลังใช้ 2 ภาษาสลับกันอยู่ แต่เมื่อย้อนกลับไปดูประวัติส่วนบุคคลไม่ปรากฏว่าผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าวเลือกใช้การสลับภาษาเลยไม่ว่าจะคุยกับคนในกลุ่มหรือคนนอกกลุ่ม ผู้วิจัยจึงได้สอบถามอีกครั้งและอ้างถึงเหตุการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลใช้การสลับภาษากับเพื่อนบ้าน ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า

“ปออู้กำเมืองไป ๆ ก่อจะเป่นกำไตอ่ะ ซ้ำเตื่อก็ปิกมาอย่างเก่า”

(เวลาพูดคำเมืองไปเรื่อย ๆ ก็จะกลายเป็นภาษาไทใหญ่ บางครั้งก็จะกลับมาพูดคำเมืองเหมือนเดิม)

และจากการอัดเทปบทสนทนาก็พบการสลับภาษา แม้ว่าผลจากการเลือกใช้ภาษา

ในตารางที่ 3 พบการสลับภาษาในเปอร์เซ็นต์ที่น้อย ซึ่งจะได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในหัวข้อต่อไป

4.2 การเลือกใช้ภาษาในแวดวงที่ต่างกัน[4]

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ควรคำนึงถึงเมื่อกล่าวว่าชุมชนชาติพันธุ์ใดมีการธำรงรักษาภาษาของตนเองนั้น ต้องดูด้วยว่าพวกเขามีความพยายามใช้ภาษาเดิมของตนในทุกบริบทของการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง ในส่วนต่อไปจะแสดงการเลือกใช้ภาษาเมื่อพวกเขาต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน พวกเขาจะเลือกภาษาใด

ตารางที่ 4 แสดงร้อยละของภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ภาษาในบริบทต่าง ๆ 3

แวดวง		ไทใหญ่	ไทใหญ่ (คำเมือง)	ไทใหญ่/คำเมือง	คำเมือง/ไทใหญ่	คำเมือง	ไทใหญ่ (ไทย)	ไทใหญ่/ไทยกลาง	ไทยกลาง (ไทใหญ่)	ไทยกลาง
ศาสนาและพิธีกรรม	ร่วมพิธีกรรม	87.50%	0%	5%	0%	17.50%	0%	2.5%	0%	5%
	สวดมนต์	76.92%	0%	0%	0%	10.26%	0%	2.56%	0%	28.21%
ชีวิตประจำวัน	เรียกชื่ออวัยวะ	60%	0%	5%	0%	42.50%	0%	7.5%	0%	22.50%
	เรียกชื่อของใช้	55%	2.5%	0%	0%	40%	0%	7.5%	0%	32.50%
	นับเลข	42.50%	0%	2.5%	0%	42.50%	0%	5%	0%	52.50%
ส่วนตัว	ฟังวิทยุ	62.50%	6.25%	0%	0%	12.50%	0%	6.25%	0%	68.75%
	(ระหว่าง)ดูทีวี	56.41%	5.13%	2.56%	0%	30.77%	2.56%	5.13%	0%	23.08%
สาธารณะ	ตลาด/โรงพยาบาล	41.03%	0%	0%	0%	61.54%	0%	2.56%	0%	28.21%

ผู้วิจัยแบ่งแวดวงในการเลือกใช้ภาษาออกเป็น 4 แวดวงคือ แวดวงศาสนาและพิธีกรรม แวดวงชีวิตประจำวัน แวดวงส่วนตัว และแวดวงสาธารณะ ผลการวิเคราะห์ยังคงพบการเลือกใช้ภาษาเดียว (ภาษาไทใหญ่ คำเมือง ไทยกลาง) เป็นส่วนใหญ่ในทุกแวดวงซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.1 ภาษาไทใหญ่

1) ภาษาไทใหญ่ถูกเลือกใช้มากที่สุดในแวดวงศาสนาและพิธีกรรม กล่าวคือ ในขณะร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ (87.50%) เช่นประเพณีปอยส่างลอง ทำบุญที่วัดเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น และเวลาสวดมนต์ไหว้พระ (76.92%)

2) ภาษาไทใหญ่ถูกเลือกใช้มากรองลงมาในแวดวงชีวิตประจำวัน (มากกว่าคำเมืองและภาษาไทยกลาง แต่จำนวนผู้ที่เลือกใช้น้อยกว่าการฟังวิทยุในแวดวงส่วนตัว) ได้แก่ การเรียก

[4] กลุ่มตัวอย่างตอบไม่ครบทุกคน เนื่องจากบางคนไม่เคยสวดมนต์ ไม่ดูทีวีกับครอบครัว ไม่เคยไปโรงพยาบาล เป็นต้น

ชื่ออวัยวะ (60%) และการเรียกชื่อของใช้ (55%) รวมถึงเวลาดูทีวีในแวดวงส่วนตัว (56.41%)

คำเรียกชื่ออวัยวะและคำเรียกชื่อของใช้บางอย่างเป็นคำศัพท์พื้นฐานที่ภาษาร่วมตระกูลกันมักใช้ร่วมกัน ผู้ให้ข้อมูลหลายคนไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าตนกำลังใช้ภาษาใดเมื่อเรียกชื่ออวัยวะและเรียกชื่อของใช้บางอย่าง ดังนั้นจึงเห็นได้จากตาราง 4 ว่ามีการใช้คำเมืองและภาษาไทยกลางปนอยู่ด้วย

4.2.2 คำเมืองถูกใช้มากที่สุดเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ (61.54%) ได้แก่ เวลาไปจับจ่ายซื้อของที่ตลาด เวลาไปหาหมอที่โรงพยาบาล ตามพื้นที่สาธารณะในอำเภอรอบนอก คำเมืองมักถูกเลือกใช้โดยเฉพาะพื้นที่การค้า เช่น ตลาด ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น แต่ถ้าเป็นแวดวงเดียวกันนี้ ในพื้นที่ตัวเมืองภาษาไทยกลางมักถูกเลือกใช้ แม้กับคนนอกกลุ่มเอง

4.2.3 ภาษาไทยกลางถูกเลือกใช้มากที่สุดเวลาที่ฟังวิทยุ (68.75%) และ เวลานับเลข (52.50%)

คลื่นวิทยุ FM ส่วนมากดีเจจะดำเนินรายการเป็นภาษาไทยกลาง ไม่ว่าจะเป็นรายการเพลงหรือรายการข่าว ซึ่งมักสอดแทรกโฆษณาเป็นภาษาไทยกลางอยู่ด้วย แต่หากพิจารณาตามตาราง 4 จะเห็นว่าภาษาไทใหญ่เองก็ถูกเลือกมากเป็นจำนวนเกือบพอ ๆ กับภาษาไทยกลาง เวลาฟังวิทยุ คือ 62.50% เนื่องจากมีวิทยุชุมชนของไทใหญ่เรียกว่าแมพเรดิโอที่ผู้ฟังหลักจะเป็นแรงงานก่อสร้างและแม่บ้าน วิทยุชุมชนภาษาไทใหญ่นี้จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองชุมชนที่เป็นแรงงานข้ามชาติ จุดประสงค์ก็เพื่อส่งผ่านข่าวสาร นโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพไปถึงชุมชนชาวไทใหญ่ เช่น ข่าวการเปิดให้จดทะเบียนแรงงานประจำปี ข่าวเปิดให้ทำพาสปอร์ตเพื่อเข้าสู่สถานภาพของแรงงานที่ถูกกฎหมาย ข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การป้องกันโรคระบาด เป็นต้น

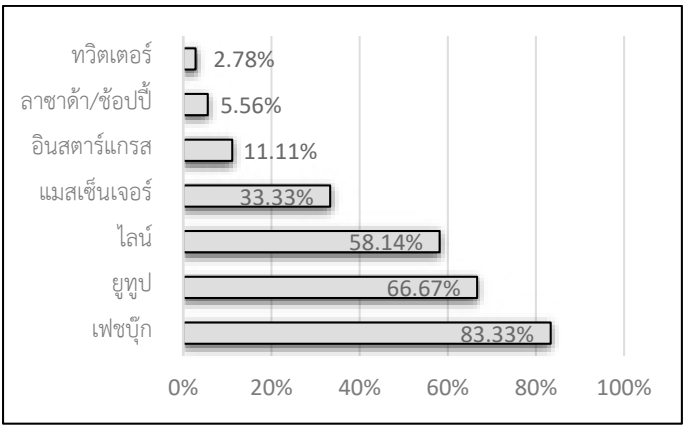
ส่วนการนับเลข แม้ว่าภาษาไทยกลางจะถูกเลือกใช้มากที่สุด แต่หากดูในตาราง 4 แล้วจะพบว่าภาษาไทใหญ่และคำเมืองก็ถูกเลือกใช้ในจำนวนมากและจำนวนเท่ากันด้วย คือ 42.50% ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้กล่าวตอนต้นแล้วว่าภาษาทั้งสามมีคำพื้นฐานที่ใช้ร่วมกันเป็นจำนวนมากถึง 70% กลุ่มตัวอย่างบางคนแยกไม่ออกว่าคำที่ตนเองใช้นั้นเป็นภาษาใด เพราะใช้คำเดียวกัน

4.3 การเลือกใช้ภาษาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network)

การพัฒนาที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งการเชื่อมต่อถึงกันอย่างไร้พรมแดนเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการสัมผัสภาษาขึ้น แรงงานไทใหญ่ 92.50% มีสมาร์ตโฟนใช้เป็นของตนเอง บางคนมีถึง 2 เครื่อง มีเพียง 3 คนเท่านั้นที่ไม่มีโทรศัพท์เป็นของตนเอง จึงไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ต มักใช้ร่วมกับสมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ และ 95% ไม่มีคอมพิวเตอร์เป็นของตนเอง มีเพียง 6.52% มีแท็ปเล็ต และ 2.18% มีแล็ปท็อปเป็นของตนเอง (ข้อมูลเดือนมีนาคม 2562)

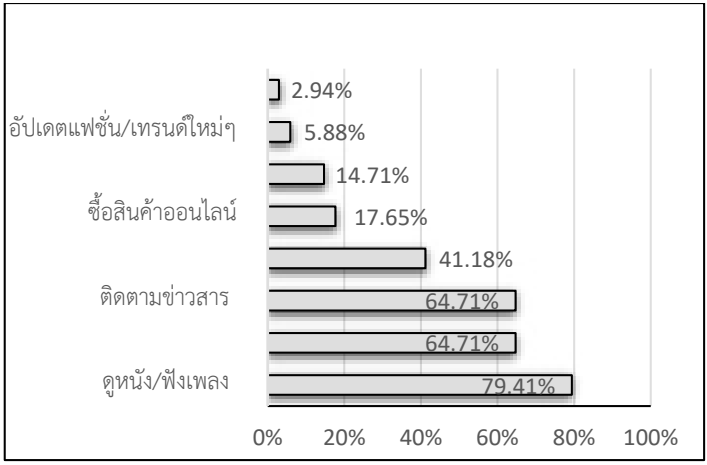
แรงงานที่มีมือถือสมาร์ตโฟน แท็บเล็ตและแล็ปท็อปสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้โดยใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตจากฟรีไวไฟและเซลลูล่าร์จากค่ายมือถือ โดยซื้อแพ็กเกจเสริม ส่วนน้อยมากที่ติดตั้งสัญญาณไวไฟที่บ้านจึงส่งผลให้เวลาในการเล่นอินเทอร์เน็ตถูกจำกัดไปด้วย แรงงานเหล่านี้ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเล่นสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์กจากแอปพลิเคชันที่เลือกใช้น้อยที่สุดไปจนถึง

แอปพลิเคชันที่เลือกใช้มากที่สุด ดังนี้

ภาพที่ 1 โซเชียลเน็ตเวิร์กที่นิยมเล่น

เฟซบุ๊กถูกเลือกใช้มากที่สุดถึง 83.33% ส่วนทวิตเตอร์ถูกเลือกใช้น้อยที่สุดมีเพียง 1 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ถามต่อว่าเมื่อเข้าไปใช้แอปพลิเคชันดังกล่าวแล้วทำกิจกรรมใดบ้าง โดยผู้วิจัยขอให้ตอบกิจกรรมที่ทำมากที่สุด 3 อันดับแรก

ภาพที่ 2 จุดประสงค์ในการเล่นโซเชียลเน็ตเวิร์ก

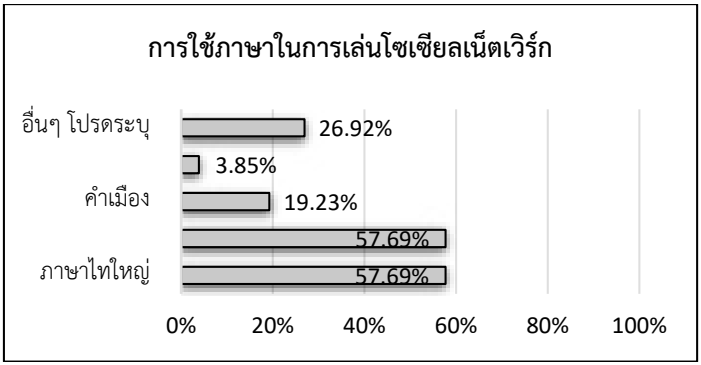
กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักตอบเป็นอันดับแรกๆว่าฟังเพลง ดูหนัง (ทั้งในเฟซบุ๊กและยูทูบ) เนื่องจากแรงงานไทใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ทำสวน ทำไร่ ก่อสร้าง หลายคนจึงมักพูดเหมือน ๆ กันว่า

“เปิดเพลงไป เย๊ียะก๋านไป ม่วนดี มันเพลิน แต่ฟังเมินก่อบได้”

“เสาะหาฟังเพลงไตใหญ่.....”

รองลงมาคือแชต (Chat) คุยกับเพื่อน สนทนาทางไลน์/วิดีโอคอล (64.71%) และติดตามข่าวสาร/ดูข่าว (64.71%) ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน การโทรไลน์/วิดีโอคอลนั้นหลายคนบอกว่าถูกกว่าโทรศัพท์และเห็นหน้าอีกฝ่ายหนึ่งได้ด้วย บางครั้งอยากรู้ว่าอีกฝ่ายทำอะไรอยู่และบางครั้งก็ใช้เพื่อติดตามข่าวสาร/ดูข่าว หลายคนบอกว่าสะดวกกว่าดูโทรทัศน์เพราะอยากเปิดดูที่ไหนก็ได้แต่ก็ดูได้ไม่นานเท่าดูโทรทัศน์ รองลงมาคืออัพเดตสถานะ/รูปภาพ/เช็คอิน (41.81%) ส่วนการใช้เพื่อซื้อสินค้าออนไลน์และศึกษาหาความรู้นั้นมีสัดส่วนไล่เลี่ยกัน (17.65% และ 14.71% ตามลำดับ) กิจกรรมที่ทำน้อยที่สุดได้แก่ อัปเดตแฟชั่น/เทรนด์ใหม่ๆ (5.88%) มีแรงงานไทใหญ่วัยรุ่นเพียง 1-2 คนที่ตอบข้อนี้ และอื่น ๆ คือ โหลดเพลง/ลิเก ไทใหญ่ (2.94%) ซึ่งบางคนก็ไม่ได้เล่นโซเชียลเน็ตเวิร์กเลย ใช้สำหรับโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าเทคโนโลยีไร้พรมแดนนี้ได้เข้าถึงประชาชนทุกชนชั้นอาชีพแล้ว ผู้คนจากทั่วทุกมุมโลกสามารถสื่อสารถึงกันโดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง หากเป็นเช่นนั้นแล้วแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เหล่านี้จะมีการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารหรือไม่ ผู้วิจัยจึงได้สอบถามต่อว่าเวลาค้นหาชื่อเพลงหรือชื่อหนังและเวลา chat กับเพื่อน (ไม่ว่า แชตผ่านทางไลน์ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม และอื่น ๆ) ใช้ภาษาอะไรบ้าง สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ภาพที่ 3 การใช้ภาษาในการเล่นโซเชียลเน็ตเวิร์ก

ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างยังคงใช้ภาษาเดียวเป็นหลักเช่นเดิม และใช้การสลับภาษาน้อยมาก กล่าวคือ ใช้ภาษาไทใหญ่ (เวลาพิมพ์ในแชตหรือไลน์ใช้ตัวอักษรไทยมาเทียบเสียงพยัญชนะ

สระ และวรรณยุกต์ของภาษาไทใหญ่ ดูตัวอย่างหัวข้อที่ 5) และภาษาไทยกลางมากที่สุดในจำนวนที่เท่า ๆ กัน คือ 57.69% มีบ้างที่ใช้คำเมือง (เวลาพิมพ์ในแชตหรือไลน์ใช้ตัวอักษรไทยมาเทียบเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ของคำเมือง) (19.23%) และการปนภาษาไทใหญ่กับคำเมือง (3.85%) ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่น้อยที่สุด ส่วนที่ระบุว่าอื่น ๆ ถึง 26.92% นั้นคือ ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น ใช้เฉพาะดูหนังไทย ดูข่าว ฟังเพลงไทยและไทใหญ่เท่านั้น ไม่มีกลุ่มตัวอย่างคนใดใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเลย ผู้วิจัยจึงสรุปในเบื้องต้นว่าพวกเขายังไม่ต้องการพึ่งพาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเทคโนโลยีการสื่อสารในโลกไร้พรมแดนโดยมีภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางนั้น ยังไม่ส่งผลกระทบมาถึงแรงงานอพยพเหล่านี้เท่าใดนัก

เมื่อได้รับข้อมูลการเลือกใช้ภาษาครบถ้วน ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ช่วยวิจัยอัดเทปบทสนทนาของกลุ่มตัวเองอย่างที่เลือกใช้การสลับภาษาในตารางที่ 3 และตารางที่ 4 ต่อไป

5. การสลับภาษา[5]

ผลของการสัมผัสภาษาข้อหนึ่งที่สังเกตได้ในทันทีโดยไม่ต้องรอเวลาเหมือนการเปลี่ยนภาษา (Language shift) คือการสลับภาษา แม้ว่าผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 3 และตารางที่ 4 ไม่ปรากฏการเลือกใช้การสลับภาษามากนัก แต่เมื่อผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ อีกทั้งการอัดเทปสนทนาโดยผู้ช่วยวิจัย ทำให้พบว่าการสลับภาษานั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสลับภาษาในระดับคำ นักภาษาศาสตร์บางท่าน (Myers-Scotton, 1993; Gardner-Chloros, 2013) เรียกการสลับภาษาในระดับคำว่า การปนภาษา (Code-mixing) เมื่อผู้วิจัยสอบถามว่าเหตุใดถึงสลับภาษา กลุ่มตัวอย่างคนหนึ่งได้ตอบว่า

“ (หัวเราะ) บ่อกองเฮาอู้ไทยไป มันก่อจะผะเลิดเป็นกำเมืองไปคนเดว อู้กำเมืองก่อเหมือนกั๋นน่ะ อู้ไป ๆ มันก่อเป่นกำไต (หัวเราะ)” (พอพูดภาษาไทยไปเรื่อย ๆ มันก็จะกลายเป็นคำเมืองเอง พูดคำเมืองก็เหมือนกัน พูดไปเรื่อย ๆ ก็จะกลายเป็นภาษาไทใหญ่)

จากการวิเคราะห์บทสนทนาพบประเภทของการสลับภาษา ดังนี้

1) การแทรกคำอนุภาคท้ายประโยค (Tag switching)

ผู้วิจัยพบการสลับภาษาประเภทนี้อยู่บ้าง เช่น การเติมคำอนุภาคชี้เฉพาะ (demonstrative particle) ภาษาไทย *“นั่นแหละ”* ท้ายประโยคภาษาไทใหญ่ ในประโยค

“กิ๋นไล่ผักอิฮั่งกอกิ๋นไล่กู้เมว<u>นั่นแหละ</u>” (กินได้ ผักอะไรก็กินได้ทุกอย่างนั่นแหละ)

2) การสลับภาษาภายในประโยค (Intra-sentential switching) ผู้วิจัยพบการปนคำเมืองในภาษาไทใหญ่มากที่สุด ในข้อมูลที่รวบรวมได้ ประเภทของคำที่ปนเข้ามามีหลายประเภท เช่น คำกริยา *ใส่ ฮู้สึก* คำนาม เช่น *แบบ งาน เวลา ไทย* และคำสันธาน เช่น *แล้วเวลา แต่ แต่ว่า เว้น แต่* เป็นต้น เช่น (คำที่ขีดเว้นใต้ 1 เส้นเป็นคำเมือง ขีดเส้นใต้ 2 เส้นเป็นภาษาไทย

“<u>เวลา</u>ลุงลาดกวามไตยใส่เป็นเอี๊ยะ ละก๋น<u>เมือง</u>เป็นตวย ลุงอ๊ายกอ” (เวลาพูดภาษาไทยกับคนอื่นเนี่ย แล้วเขาเป็นคนเมืองด้วย ลุงอายไหม)

[5] ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาการยืมคำหรือ Borrowing เนื่องจากทั้ง 3 ภาษาต่างอยู่ในตระกูลภาษาไต-กะได กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้เหมือนกัน มีความใกล้ชิดกันมากและมีการใช้คำศัพท์ร่วมกันหลายคำ ดังนั้นในการวิเคราะห์การสลับภาษาผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์ทางด้านการออกเสียงปฏิภาคกันระหว่างทั้ง 3 ภาษา และตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลภาษาเป็นหลัก

ขณะนั่งทานข้าว

ลุง: *“กิ๋นไล่มดเอ่า”* (กินได้หมดเลยเหรอ)

น้า: *“เว้นแต่เนื้อโวเนื้อควายเนื้อหมา”* (เว้นแต่เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อหมา)

3) การสลับภาษาระหว่างประโยค (Inter-sentential switching)

ระหว่างเดินไปดูสวนสนามของทหารไทใหญ่ ที่ดอยไตยแลง

หญิงสูงวัย: *“ป้ามาไนเต๋ไล่ชาวปี๋ป้ายเย้าอ่ะ” “ลูกลูอยู่ตังไหล”* (ป้ามาได้ 20 กว่าปีแล้ว ลูกละมาจากไหน)

สาวัยรุ่น: *“เกิดเมืองไทยค่ะ”*

หญิงสูงวัย: *“ลูกป้าก๋นก้อใหญ่ปอได้ลิดแปดเย้าอะ”* (ลูกป้าก็อายุได้ 18 ปีแล้ว)

สาวัยรุ่น: *“หนูอายุ 17 ปีแล้วค่ะ”*

หญิงสูงวัย: *“เอ่อเล็กก้าปีเดวเกย 555”* (อ่อ อ่อนกว่าปีเดียว)

การสลับภาษาในลักษณะนี้ผู้วิจัยสังเกตว่ามักจะเป็นการสนทนาระหว่างรุ่นพ่อ/แม่/ป้า/อา/น้า/ลุง กับรุ่นลูกหรือหลาน ในขณะที่รุ่นพ่อแม่ยืนยันที่จะใช้ภาษาไทใหญ่ ลูก/หลานก็ยืนยันใช้ภาษาไทยกลางหรือคำเมืองตลอดการสนทนา และอาจพบลักษณะนี้ได้บ่อย หากมีสมาชิกในกลุ่มสนทนาเป็นคนไทย ผู้พูดอาจสลับภาษาเมื่อต้องหันมาพูดกับคนไทย และสลับกลับไปเป็นภาษาไทใหญ่เมื่อต้องพูดกับเพื่อนชาวไทใหญ่ สถานการณ์แบบนี้ผู้วิจัยพบขณะสังเกตการณ์การใช้ภาษากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เลือกการสลับภาษาในตารางที่ 3 และตารางที่ 4

อภิปรายและสรุปผล

ตามทฤษฎีการสัมผัสภาษาแล้วเมื่อบริเวณใดมีผู้คนจากหลายเชื้อชาติอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ บริเวณนั้นจะเกิดการสัมผัสกันของภาษาที่พูดโดยคนพื้นถิ่นนั้นและภาษาที่พูดโดยผู้คนที่อพยพเข้ามา หากบริเวณใดมีผู้คนเหล่านี้อาศัยและทำงานอยู่หนาแน่น พื้นที่นั้นก็จะมีความเข้มข้นของการสัมผัสภาษาที่สูงตามไปด้วย เช่น บริเวณพื้นที่การค้า พื้นที่ทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกพื้นที่ทำการศึกษาที่มีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่และแรงงานอพยพอื่นๆอาศัยและทำงานอยู่บริเวณนั้นมากที่สุด ดังนั้นภาษาที่ใช้สื่อสารกันจึงมีความหลากหลาย เช่น คำเมืองซึ่งเป็นภาษาพื้นถิ่น ภาษาไทยกลาง ภาษาใต้ ภาษาอิสาน ภาษาอังกฤษ ภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยง แม้ว เป็นต้น เมื่อมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารหลากหลายภาษาเช่นนี้ แรงงานอพอพชาวไปใหญ่จะเลือกใช้ภาษาใดในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยต้องรู้ก่อนว่ากลุ่มตัวอย่างนั้นพูดภาษาอะไรเป็นบ้าง พูดเป็นและเข้าใจได้ในระดับไหน รวมถึงมีทัศนคติต่อภาษาที่ตนเองพูดได้อย่างไร ผลการวิเคราะห์ระบุว่ากลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในทักษะการพูดและการฟังภาษาไทใหญ่อยู่ในระดับดีถึงดีมาก ส่วนความสามารถในทักษะการพูดคำเมืองนั้นอยู่ในระดับดีกว่าภาษาไทย และมีความเข้าใจในภาษาทั้งสองในระดับปานกลางถึงดีมากเช่นเดียวกัน ในด้านทัศนคติต่อภาษานั้น กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีทัศนคติเชิงบวกต่อภาษาทั้งสามภาษา ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2552) และ Li, Lesley, Pong, (1992)

ผลการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ตอบคำถามงานวิจัยข้อที่

1 คือ แรงงานอพยพชาวไทใหญ่เลือกใช้ภาษาของตนเองมากที่สุดเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่ม โดยเฉพาะเมื่อสื่อสารกับรุ่นอายุที่สูงกว่าตนเองขึ้นไป ส่วนรุ่นอายุที่น้อยกว่าตนเองลงมามีแนวโน้มการใช้ภาษาไทใหญ่ลดลง และเลือกใช้คำเมืองมากที่สุดเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนนอกกลุ่ม รองลงมาคือภาษาไทยกลาง อย่างไรก็ตามทั้งสองภาษาดังกล่าวเริ่มถูกนำมาใช้กับคนในกลุ่มโดยเฉพาะรุ่นลูกและรุ่นหลาน อนึ่ง แรงงานไทใหญ่มีการเลือกใช้การสลับภาษาในระดับต่ำเมื่อเทียบกับการใช้ภาษาเดียว นอกจากนั้นแวดวงในการสนทนามีผลต่อการเลือกใช้ภาษาของพวกเขากล่าวคือ ภาษาไทใหญ่ถูกเลือกใช้มากที่สุดในแวดวงศาสนาและพิธีกรรม แวดวงชีวิตประจำวัน (ยกเว้นการนับเลข) และแวดวงส่วนตัวเวลาดูทีวี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Dechapratumwan (2016) ที่ทำกับชาวไทดำ คำเมืองถูกใช้มากที่สุดในแวดวงสาธารณะ และภาษาไทยกลางถูกเลือกใช้มากที่สุด (พอ ๆ กับภาษาไทใหญ่) ในแวดวงส่วนตัวเวลาที่ฟังวิทยุ ที่น่าสนใจก็คือทั้งสามภาษาถูกเลือกใช้พอ ๆ กันในแวดวงชีวิตประจำวันเวลานับเลข ส่วนการเลือกใช้ภาษาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ แมสเซ็นเจอร์ นั้น ภาษาที่พวกเค้าเลือกใช้มากที่สุดคือภาษาไทใหญ่และภาษาไทยกลางในอัตราส่วนที่เท่า ๆ กัน ความเป็นโลกาภิวัตน์ของภาษาอังกฤษยังไม่มีผลกระทบกับคนกลุ่มนี้

หากจะว่าไปแล้วไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่นั้นมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกถูกกวาดต้อนเข้ามาเมื่อราว ๆ พ.ศ.2416-2439 สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7 เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณประตูช้างเผือกไปจนถึงแยกข่วงสิงห์ ปัจจุบันเป็นที่รับรู้ของคนเชียงใหม่แล้วว่า “บ้านช้างเผือก” มีชาวไทยใหญ่หรือ “เงี้ยว” อาศัยอยู่ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำหนังพองและปั้นหม้อ กลุ่มที่สองคือกลุ่มแรงงานอพยพที่ประสงค์เดินทางเข้ามาด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมือง กลุ่มนี้อพยพเข้ามาภายหลังโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาเงินส่งกลับไปจุนเจือครอบครัวที่ยังอาศัยอยู่ที่รัฐฉานและเมื่อถึงเวลาหนึ่งที่เก็บเงินได้มากพอส่วนใหญ่มักเดินทางกลับไป เมื่อเงินหมดก็เข้ามาใหม่ จะเข้า ๆ ออกๆ แบบนี้ ต่างจากกลุ่มแรกที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาและลงหลักปักฐานมีลูกมีหลานโดยไม่ได้กลับไปอีกเลย เมื่อมองเรื่องการเลือกใช้ภาษาแล้ว กลุ่มแรกสามารถพูดคำเมืองและภาษาไทยกลางได้คล่องแคล่วเฉกเช่นคนไทยและถูกมองว่าเป็นคนเมืองเชียงใหม่ไปแล้ว ส่วนกลุ่มที่สองที่ผู้วิจัยกำลังศึกษานี้ยังถูกมองว่าเป็นไทใหญ่ เป็นแรงงาน เป็นชนกลุ่มน้อย เป็นคนด้อยสถานะทางสังคม การจำแนกคนเหล่านี้ออกจากคนเมืองเชียงใหม่นั้น ไม่อาจสังเกตได้จากรูปลักษณ์ภายนอก หากสังเกตได้จากการใช้ภาษาที่ต่างกันในบริบทที่ไม่เหมือนกันประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือวัจนลีลาในการพูดคำเมืองและภาษาไทยกลางจะมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนคนนอกกลุ่ม หากวัจนลีลานี้ถูกโอนผ่านจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อไปเรื่อย ๆ กอรปกับชุมชนไทใหญ่ในเชียงใหม่เกิดการขยายตัว ในอนาคตอาจเกิดวิธภาษาคำเมืองใหม่ (New Lanna Variety) โดยแรงงานอพยพไทใหญ่เป็นผู้ใช้วิธภาษาคำเมืองใหม่นี้เป็นภาษาแม่ ซึ่งในปัจจุบันวิธภาษาลักษณะนี้เริ่มส่งต่อไปยังรุ่นลูกแล้ว

ผลการวิเคราะห์ประเภทของการสลับภาษาตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2 คือ พบการสลับภาษา 2 ประเภท ได้แก่ การสลับภาษาแบบแทรกคำอนุภาคท้ายประโยค และการสลับภาษาภายในประโยค

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์เรื่องการสลับภาษาของผู้รู้สองภาษาชาวไทยดำในงานของ Dechapratumwan (2016) และการสลับภาษาของผู้รู้สองภาษาชาวไทใหญ่ในงานวิจัยปัจจุบัน พบข้อต่างกันดังนี้

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการศึกษาการใช้ภาษาของชาวไทดำและชาวไทใหญ่

	การเลือกภาษาและการสลับภาษาในบทสนทนาอย่างไม่เป็นทางการของผู้รู้สองภาษาชาวไทยดำ (2559)	**งานวิจัยชิ้นปัจจุบันศึกษาการเลือกและการสลับภาษาของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ (2566)**
ประเภทของผู้รู้สองภาษา	ส่วนใหญ่เป็น Balanced bilinguals	ส่วนใหญ่เป็น Dominant bilinguals
การสลับภาษาแบบแทรกคำอนุภาคท้ายประโยค	พบน้อย	พบบ้าง
การสลับภาษาภายในอนุประโยค/ประโยค	พบบ้าง	พบมาก
การสลับภาษาระหว่างประโยค	พบบ้าง	พบบ้าง
การสลับภาษาระดับปริเฉจ	พบมาก	ไม่พบ

ข้อค้นพบค่อนข้างแตกต่างกัน ผู้รู้สองภาษาชาวไทยดำนั้นอพยพเข้ามานานเกือบสองร้อยปีแล้ว (เช่นเดียวกับชาวไทยใหญ่บ้านช้างเผือก) ในขณะที่แรงงานไทใหญ่อพยพเข้ามาเมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่าน ดังนั้นทักษะการใช้ภาษาของเมือง/ประเทศปลายทางของพวกที่อพยพเข้ามาก่อนจึงมีประสิทธิภาพ (Proficiency) ดีกว่า ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการสลับภาษา เมื่อผู้พูดมีความชำนาญทั้งสองภาษาอย่างเท่าเทียมการสลับภาษาในระดับคำจึงเกิดขึ้นได้น้อยมาก หากมีการสลับภาษาเกิดขึ้นจะเกิดในระดับข้อความเป็นส่วนมาก ขณะเดียวกันเมื่อผู้พูดมีความชำนาญภาษาใดภาษาหนึ่งมากกว่า หากมีการสลับภาษาเกิดขึ้นจะเกิดในระดับคำเป็นส่วนมาก ดังนั้นพฤติกรรมการเลือกใช้ภาษาข้างต้นสามารถนำมาเป็นตัวบ่งชี้ระยะเวลาการย้ายถิ่นฐานได้ด้วย อนึ่ง นักภาษาศาสตร์หลายท่านเชื่อว่าการสลับภาษานั้นมีระเบียบแบบแผนสามารถระบุหน้าที่และความหมายได้ ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยยังไม่สามารถระบุหน้าที่และความหมายได้อย่างชัดเจน อาจเนื่องด้วยผู้วิจัยเก็บข้อมูลการสนทนาเฉพาะบางคนตามที่ระบุข้างต้น อาจทำให้ได้ข้อมูลไม่เพียงพอต่อการยืนยัน อย่างไรก็ตาม การสลับภาษาในงานนี้อาจสนับสนุนงานของ Monica Heller (1988) ซึ่งศึกษาการสลับภาษาของชนกลุ่มน้อยเช่นกัน เขาได้เสนอว่าการสลับภาษาอาจเป็นวิธีหนึ่งในการต่อรองและแสดงเอกลักษณ์และสัมพันธภาพของผู้พูดในบริบทที่หลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม โดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ภาษา

รายการอ้างอิง

ธงชัย ภูวนาถวิจิตร อัจฉรา สโรบล และปรีชา วงศ์ทิพย์. (2017). แนวโน้มทิศทางการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติและการจัดการเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาแรงงานไทใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. **มนุษยศาสตร์สาร**. 18(2), 245-276. สืบค้น4 เมษายน 2566 จาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JHUMANS/article/view/128204/96439

บรรจบ พันธุเมธา. (2507). ลักษณะภาษาไทยใหญ่เทียบกับภาษาไทยกรุงเทพฯ. **สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ**. สืบค้น 12 เมษายน 2566 จาก, file:///Users/macair/Downloads/%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%88%E0%B8%9A%20%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88.pdf

ปณิธิ อมาตยกุล. (2547). **การย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สืบค้น 3 มีนาคม 2562, จากhttp://www.sac.or.th/databases/ ethnicredb/research_detail_print.php?id=999

ปุ่น เที่ยงบูรณธรรม อรรฆพจน์ วงศ์พึ่งไชย และจุฑาทิพย์ เฉลิมพล. (ม.ป.ป.). **สถานการณ์และแนวโน้มการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่**. สืบค้น 4 เมษายน 2566, จาก https://www.tei.or.th/thaicityclimate/public/work-19.pdf

สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจริตลกษณ์ ดีผดุง, สุมิตรา สุรรัตน์เดชา, ปัทมา พัฒน์พงษ์, ณรงค์ อาจสมิติ, พิเชษ สีตะพงศ์. (2552). **การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่. (2561). **จำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่** [PDF document].

อัมพร จิรัฐติกร. (2558). **การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่** (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อัมพร จิรัฐติกร. (2562). **พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ การเมืองเรื่องพื้นที่ของแรงงานอพยพไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Dechapratumwan, P. (2016). Language Choice and Code-Switching in Casual Conversations of Tai Dam Bilinguals. **Journal of the Southeast Asian Linguistics Society**. 9, 1-29.

Gardner-Chloros, P. (2013). Language Diversity and Contact. In L. Wei (Ed.), **Applied Linguistics**. Oxford: John Wiley Blackwell & Sons. Retrieved 30 November 2019 from https://vulms.vu.edu.pk/ Courses/ENG522/ Downloads/(Introducing%20Linguistics)%20Li%20Wei%20(ed.)Applied%20 Linguistics-Wiley-Blackwell..pdf

Grosjean, F. (1982). **Life and Reality**. Cambridge: Harvard University Press.

Gumperz, J. (1982). **Language and Social Identity**. Cambridge: Cambridge University Press.

Heller, M. (1988). Polylingualism as reality and norm. **Journal of Pragmatics**. 12(4), 445-465.

Li, W. (1992). **Language Choice and Language Shift in a Chinese Community in Britain**. PhD. Dissertation. University of Newcastle Upon Tyne.

Li, W., Lesley, M., Pong, S. (1992). A two-step sociolinguistic analysis of code-switching and language choice: the example of a bilingual Chinese community in Britain. **International Journal of Applied Linguistics**. 2(1), 68-86. Retrieved 10 April 2019 from https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.1992.tb00024.x

Li, W. (1994). **Three Generations, Two Languages, One Family**. Clevedon: Multilingual Matters.

Li, W.(editor). (2000). **The Bilingualism reader**. London; New York : Routledge.

Lim, L., & Ansaldo, U. (2016). **Languages in contact**. Cambridge: Cambridge University Press.

Matras, Y. (2009). **Language contact**. Cambridge: Cambridge University Press.

Milroy, L & Muysken, P. (1995). **One speaker, two languages: cross- disciplinary perspectives on code-switching**. Cambridge: Cambridge University Press.

Myers-Scotton, C. (1993). **Social motivation for code-switching: Evidence from Africa**. Oxford: Clarendon.

Poplack, S. (2004). Code-switching. In Ammon, U., Dittmar, N., Mattheier, K.J. & Trudgill, P. (eds.), **Sociolinguistics/ Soziolinguistik: An international handbook of the science of language**. (2nd ed.). Berlin: Walter de Gruyter. 589.

Poplack, S. & Vanniarajan. (1991). The empirical study of code-switching, **Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives**. Strasbourg: European Science Foundation. 181-206